

Макаренко Н.
(Україна)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖЕТНІЧНИХ СТОСУНКІВ У ЗАКАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Властива Україні в цілому сторокатість етнічного складу населення особливо притаманна Закарпатському регіону. Тут проживає більшість угорського, словацького, румунського, молдавського населення із загальної кількості населення відповідних етнічних меншин, які мешкають в Україні. Так, за даними перепису 1989 р. в Україні проживає 163111 угорців, вони посідають сьоме місце серед національних меншин. Найбільш компактно угорці розміщені в Закарпатській області (155711 угорців, або 95,5% всієї чисельності). Румуни посідають восьме місце за чисельністю серед національних меншин України – 134,8 тис. 100,3 тис. з них, або 74,4% всіх румунів країни, проживають в Чернівецькій області, 29,5 тис. (21,9%) – в Закарпатській області. Молдавани за останнім переписом складають 325 тис., 85 тис. (26%) з них проживають в Чернівецькій області. Згідно з переписом 1989 р. чисельність словаків на Закарпатті складала 7 329, що становило 89% від загальної кількості. Словаки посідають п'яте місце серед найпоширеніших національних меншин на Закарпатті, хоч за формальним визначенням їх національної приналежності і дійсною етнічною самоідентифікацією існує значний розрив.

Така поліетнічність надає істотних особливостей міжетнічним відносинам в регіоні, формує певні тенденції їх розвитку. Незважаючи на строкатість етнічного складу регіону, стосунки між національними меншинами тут характери-

зуються толерантністю і порозумінням з українським населенням.

Зазначимо, що значний вплив на хід цих процесів має характер цивілізаційного розвитку України і особливо Закарпаття. Він, на нашу думку, відповідає європейському типу цивілізації з її культурологічними, ментальними, громадськими, соціальними рисами. В Закарпатському ж регіоні ці цивілізаційні риси різних етносів проступають особливо рельєфно, що створює сприятливий ґрунт як для зближення економічних, політичних, культурних потреб відповідних меншин, так і для інтеграції їх у життя українського народу. Важливою причиною близькості рис цивілізації населення Закарпаття стало геополітичне становище краю, а також наявність в близькості до Західної України державних утворень, де певні меншини становлять корінне населення. Цивілізаційна близькість і окремих національних меншин між собою і цих меншин до українського народу знаходить вияв у різних суспільних відносинах – від виробничих до сімейно-побутових.

Важливою основою для розвитку міжетнічних відносин на Закарпатті є політика уряду України в галузі національних відносин. Вона виробляється відповідно до міжнародних стандартів, які існують у цій сфері, і сприяє розвитку національних меншин. Цьому слугує Закон України «Про національні менши-

© Макаренко Н., 1999.



ни», відповідні статті Конституції України, Державна програма розвитку культур національних меншин в Україні. Результатами цієї політики державного значення є те, що Україна за роки своєї державної незалежності не знає міжетнічних конфліктів і заклала підвалини для їх відсутності, політика України спрямована на підтримку національного населення, їх культурну самоідентифікацію і в значній мірі сприяє встановленню дружніх відносин з країнами Балкан і Східної Європи.

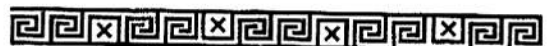
Міжетнічні відносини в Закарпатті відзначаються своєю динамічністю і характеризуються певними тенденціями: інтеграція в життя краю в управлінні, забезпеченні національно-культурних, освітніх, інформаційних потреб, тенденція до об'єднання в етнічних межах, самоідентифікація національних груп.

Важливими показниками рівня інтегрованості румун, молдаван, угорців, словаків в українське суспільство є реалізація ними своїх прав щодо задоволення матеріальних, духовних, соціальних потреб, можливостей участі у діяльності органів законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування. Представники румунської національної меншини беруть активну участь у державних управлінських процесах. Так, серед 41153 депутатів Чернівецької обласної, міських і селищних рад 11,5% є румунами і 3,5% молдаванами. У Герцаївському і Глибоцькому районах, де представники румунського населення переважають, вони очолюють державні адміністрації. З румуни обрані депутатами районних рад Закарпаття (треба врахувати, що 99,4% представників цієї етнічної групи проживає у сільській місцевості). Абсолютна більшість словаків (86%), навпаки, живе в містах. Серед них високий відсоток працюючих – 55,3%, що відрізняються високим освітнім і фаховим рівнем. 8 осіб словацької національності є депутатами Закарпатсь-

кої облради, туди обрані також 9 депутатів-угорців.

Держава створює широкі можливості для реалізації конституційного права національних меншин на навчання рідною мовою або вивчення рідної мови. У 1997/1998 навчальному році у 104 школах з румунською мовою викладання навчалось 25,4 тис. учнів, існують також 5 українсько-румунських і 2 українсько-російсько-румунських шкіл. Згідно з Робочим планом співробітництва між Міністерством освіти України та Міністерством культури і освіти Угорської Республіки в Україні працює 61 школа з угорською мовою навчання, існує Закарпатський педагогічний інститут з угорською мовою навчання. Задоволення культурних запитів словаків, зокрема, пов'язано як тісними зв'язками з Словаччиною, так і здійснюваними державною владою і органами місцевого самоврядування заходами щодо задоволення специфічних потреб національних меншин. З 1994 р. розпочато підготовку вчителів словацької мови на філологічному факультеті Ужгородського держуніверситету, відкрито 2 бібліотеки. У 1996 – 1997 р. відповідно до Державної тематичної програми випуску літератури мовами національних меншин України здійснено випуск Конституції України національними мовами.

Створюються умови для поширення процесу самоідентифікації національних меншин. Національне «пробудження» осіб, які належать до словацької меншини, має ряд особливостей, що пов'язано з історичним розвитком регіону їхнього проживання. Словаки протягом 20 ст. опинилися об'єктом мадяризації, чехизації, русифікації. Поступово почало відбуватись усвідомлення словацькою меншиною своєї етнічної ідентичності, серед словаків спостерігається висока оцінка етнічного фактора. Створена у 1994 р. культурно-освітня організація «Матица словенська» створила 6 осередків у міс-





цях проживання словаків, згуртувала навколо себе численний актив.

Створено розгалужену мережу культурно-мистецьких закладів, які сприяють збереженню і розвитку духовної культури і традицій румунської меншини. У населених пунктах Чернівецької області, в яких проживають румуни і молдавани, діють 76 будинків культури, при них працюють 574 колективи художньої самодіяльності, проводяться щорічні національні румунські фестивалі, працюють 484 бібліотеки. Потреби румунської меншини в отриманні інформації рідною мовою задовольняють 4 газети. Громадські об'єднання румунів України виконують важливу роль у розвитку національно-культурного життя цієї меншини. Найвідомішим з них є Товариство румунської культури ім. М.Емінеску. Задоволенню національних духовних потреб угорців сприяють численні культурні осередки (драматичний театр, 640 самодіяльних колективів та ін.). Угорською мовою випускаються підручники, 2 обласні, 3 районні газети, журнал та ін. Починаючи з першої половини 1990-х рр., 47 пунктам Закарпатської області, де компактно проживають угорці, повернуто їхні історичні назви. Працюють понад 12 національно-громадських об'єднань, які представляють національні інтереси угорців.

Поряд з позитивними тенденціями в процесі національної самоідентифікації національних меншин, спостерігаються й децентралізаційні настрої частини населення, які не сприяють духовному єднанню краю. Такі настрої здебільшого переносяться з сусідніх країн, де відповідні меншини мають статус корінного населення. Маються на увазі автономістські тенденції, що присутні в настроях деякої частини словаків. На психологічному стані меншини позначилися близькість території приматірного етносу, родинні зв'язки та спільні з українцями риси побуту, звичаї тощо. Це спричиняє їхню

«настороженість» до культурно-державницького домінування українців. Як показують останні соціологічні дослідження, частина респондентів – словаків (60,3%) є прихильниками розвитку Закарпаття у складі України, але з автономним ухилом, що суперечить Конституції України і принципам її державотворення. Привертають увагу і зростаючі релігійні потреби: кожен третій респондент відвідує церкву (переважно католицьку). Це втричі більше ніж у середньому по всіх етнічних спільнотах.

Не сприяє національній згоді й точка зору керівників ряду румунських громадських об'єднань на етнічну тотожність румун і молдаван. Це суперечить масовому самоусвідомленню представників цих меншин в Україні, етнополітичним реаліям, чинному законодавству України і офіційній позиції уряду Республіки Молдова. Такою ж є й вимога визнати румунів корінною (автохтонною) національністю України (оскільки певна територія України входила в ареал формування цього етносу. Зважаючи на те, що в чинному законодавстві відсутнє поняття «корінне (автохтонне) населення», таке визнання не матиме будь-яких політико-правових наслідків, не сприятиме зміцненню міжетнічної згоди в регіоні й в Україні в цілому.

Проте труднощі, які зустрічаються в міжетнічних стосунках, проявляються як пережитки застарілих настроїв, стереотипів і не можуть скільки-небудь серйозно позначитися на етнічних процесах, що відбуваються в Україні, на стані міжетнічної згоди, що встановилися в Україні, на дружніх стосунках України з сусідніми країнами Балкано-Карпатського регіону. Одним з прикладів дієвості таких стосунків є спільна турбота не лише України, а й сусідніх країн про ліквідацію наслідків повені, що спіткала Закарпаття взимку 1998-1999 років.

